

УДК 339.96:504

Т.В. Якимчук

Національний університет харчових технологій

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З ПРИРОДООХОРОННИХ ПИТАНЬ

Анотація. У статті проведено огляд основних документів у сфері охорони навколишнього середовища, та організацій, з якими співпрацює Україна в напрямку забезпечення стабільної екологічної ситуації. Визначено можливі переваги міжнародного співробітництва та перешкоди на шляху екологізації економіки країни.

Ключові слова: навколишнє природне середовище

Аннотация. В статье рассмотрены основные документы в области охраны окружающей среды, и организации, с которыми сотрудничает Украина в направлении обеспечения стабильной экологической ситуации. Определены возможные преимущества международного сотрудничества и препятствия на пути экологизации экономики страны.

Ключевые слова: окружающая природная среда

Abstract. The basic documents for the protection of the environment and the organization with which the Ukraine cooperates in order to ensure stable environmental conditions are considered in the article. The possible benefits of international cooperation and barriers to greening the economy are determined.

Keywords: *environment*

Вступ. Екологічна ситуація в світі на сьогоднішній день оцінюється фахівцями як критична. Передові вчені намагаються оцінити ступінь впливу людства на довкілля та визначити ефективність прийнятих рішень, ті заходи, які необхідні для усунення або мінімізації негативного антропогенного впливу і досягнення гармонійних відносин суспільства з

природним середовищем надалі. У цьому напрямку також працюють міжнародні та національні організації, екологічні фонди, які намагаються донести кожному значимість його участі у боротьбі з екологічною кризою. Тим не менш, ще не до всіх жителів планети прийшло усвідомлення того, що бездіяльність або несистематичні, одноразові заходи по захисту навколишнього середовища рано чи пізно можуть призвести до повного знищення, як природи, так і самого людства. У гонитві за задоволенням власних потреб людина продовжує випробовувати «терпіння» планети, часто бездумно використовуючи природні багатства. Так, вже в 2010 році наслідки людської діяльності перевищили на 25-30% можливості природи долати їх, а екологічний борг людства оцінювався в 4 трлн. дол. [10].

Серед основних екологічних проблем, які загострилися в другій половині ХХ століття і загрожують існуванню всього живого на Землі, вчені виділяють: зміну клімату; дефіцит питної води; руйнування озонового шару; забруднення води і повітря; збільшення чисельності населення планети; наявність значної кількості неутилізованих відходів; скорочення біорізноманіття.

Слід зазначити, що всі тенденції погіршення екологічної ситуації в світі, окрім збільшення населення, властиві і навколишньому природному середовищу України. Ці тенденції в нашій країні обумовлені високим рівнем матеріаломісткості та енергоємності виробництва, значним пестицидним навантаженням на ґрунти, великими обсягами відходів, наявністю значної кількості шкідливих виробництв і т.д.

Постановка проблеми. Однією з основних перешкод на шляху екологізації економіки, модернізації виробництва в напрямку впровадження енергозберігаючих та інших природоохоронних технологій, є недостатня кількість або відсутність власних засобів та можливостей у підприємств нашої країни для фінансування екологічних

проектів. Фінансова допомога може надаватися міжнародними організаціями у вигляді грантів, кредитів, позик з метою покращити екологічну ситуацію в світі. Тому, важливу роль у вирішенні еколого-економічних проблем, як України, так і інших країн має міжнародне співробітництво у сфері охорони природного середовища - не всі країни мають однакові можливості в реалізації програм оздоровлення навколишнього середовища. Крім того, втручання і спільні цілеспрямовані дії правителів, керівників організацій, вчених, фахівців усіх країн світу необхідні для вирішення перерахованих вище проблем у зв'язку з транскордонним, глобальним характером забруднень, а також для охорони природних ресурсів та інших об'єктів навколишнього середовища, які знаходяться поза дії національної юрисдикції.

Мета даної статті - охарактеризувати участь України в міжнародному співробітництві у сфері охорони навколишнього середовища. Для досягнення даної мети були розглянуті та узагальнені численні результати досліджень вчених, опубліковані в періодичних виданнях, присвячені різним аспектам діяльності України в еколого-економічній сфері, а також розглянуті законодавчі акти. Деякі з них були використані при написанні даної статті[1-14].

Результати. Україна, як країна-учасниця колишнього СРСР і правонаступниця міжнародних зобов'язань Союзу Радянських Соціалістичних Республік відповідно до Закону України «Про правонаступництво України» № 1543-XII [9], є учасницею декількох десятків міжнародних конвенцій та двосторонніх угод у сфері охорони навколишнього середовища, підписаних до проголошення її незалежності. До вищезазначених документів відносяться: Договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, космічному просторі й під водою (1963 р.); Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів біологічної та токсичної зброї, їх знищення (1975 р.);

Конвенція про запобігання забрудненню моря скидами відходів та іншими матеріалами (1975 р.); Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар (1987 р.); Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1988 р.); Конвенція про заборону військового та будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на навколишнє середовище (1978 р.); Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані (1980 р.); Конвенція про контроль транскордонних перевезень токсичних відходів та їхнього видалення (1989 р.) та багато інших [5].

Як незалежна країна Україна одразу ж приєдналася до процесу захисту і збереження якості навколишнього природного середовища. У 1991 році був прийнятий відповідний Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII. У цьому законі відображаються основні принципи охорони навколишнього середовища, якими країна повинна керуватися у своїй діяльності [7]. На цих принципах мають базуватися всі закони і законодавчі акти по екологічним проблемам, які активно розробляються з моменту прийняття незалежності України та які деталізують, розвивають, конкретизують концептуальні положення даного закону.

У відповідності з вищевказаними принципами Україна для вирішення проблем охорони навколишнього середовища, а також з метою інтеграції у світове співтовариство співпрацює, бере участь у роботі наступних міжнародних організацій [14]:

- ПРООН (UNDP), ЮНЕП (UNEP), ЮНІДО (UNIDO), ЮНЕСКО (UNESCO), МАГАТЕ (IAEA) [11], ФАО (Food and Agricultural Organization of the United Nations) – організації ООН, співпраця з якими направлена на зміцнення потенціалу нашої країни, отримання інформації та допомоги у сфері реалізації екологічної політики для покращення якості життя населення, збереження природних ресурсів, реструктуризації економіки;

- бере участь у роботі європейських організацій - ОБСЄ (OSCE), Європейського екологічного агентства (European ecological agency);

- співпрацює з міжнародними фінансовими організаціями - Північною екологічною фінансовою корпорацією (Nordic Environment Finance Corporation - НЕФКО), Північним інвестиційним банком (Nordic Investment Bank - NIB), Світовим банком, Європейським інвестиційним банком, Глобальним екологічним фондом (ГЕФ) – задля поліпшення екологічної обстановки шляхом фінансування природоохоронних проектів зі скорочення енергоспоживання, зменшення шкідливих викидів в атмосферу та фінансування інших інвестиційних проектів зі сталого розвитку загальнодержавного значення.

У рамках роботи з міжнародними організаціями Україна бере участь у різних міжнародних конгресах, з'їздах, конференціях, де обговорюються питання про досягнення цілей співробітництва; обмінюються досвідом реалізації програм національного природокористування і т.д. Наша країна за час своєї незалежності підписала і ратифікувала не один десяток двосторонніх договорів про співробітництво з різними країнами (Канадою, Німеччиною, США, Швецією, Японією та інші), в тому числі і з «сусідами» (Білоруссю, Молдовою, Польщею, Російською Федерацією, Словаччиною); більше 20 міжнародних договорів, конвенцій і протоколів у сфері охорони навколишнього середовища [1]. До основних міжнародних договорів, угод, конвенцій належать: Конвенція про захист Чорного моря від забруднення (1992 р.); Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (1996 р.); Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (1999 р.); Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі (2001 р.); Конвенція про охорону ріки Дунай (2002 р.); Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (2003 р.); інші.

Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища та виконання умов, підписаних і ратифікованих договорів і угод, теоретично, може принести країні ряд переваг, не тільки екологічного характеру, а й економічного. До таких відносяться наступні переваги:

- надання та отримання міждержавної допомоги в надзвичайних екологічних ситуаціях;

- зменшення шкоди від підприємницької діяльності навколишньому природному середовищу та підвищення конкурентоспроможності продукції за рахунок поінформованості у питаннях впровадження енергозберігаючих технологій;

- можливість залучення інвестицій для реалізації екологічних проектів і програм;

- зниження витрат за рахунок: ресурсо- та енергозбереження; утилізації, продажу побічних продуктів і відходів виробництва; мінімізації плати за ресурси та забруднення навколишнього середовища;

- зростання доходів за рахунок більш високих цін на екологічно чисту продукцію, підвищення її конкурентоспроможності;

- покращення іміджу, кращі можливості для експорту продукції.

Україна має можливість досягти багатьох зазначених переваг завдяки міжнародному співробітництву. На сьогоднішній день за допомогою участі багатьох країн були реалізовані такі проекти і програми в нашій країні:

1. За рахунок коштів ГЕФ були профінансовані та реалізовані такі проекти як: проект охорони біорізноманіття Карпатського заповідника (1993-1997 рр.); проект охорони біорізноманіття дельти Дунаю (1994-1999 рр.); проект вилучення речовин, що руйнують озоновий шар (1999-2000 рр.) тощо.

2. У 2009 році Світовий банк допоміг профінансувати Проект реабілітації гідроелектростанцій в Україні, реалізований з метою скорочення викидів парникових газів.

3. Завдяки фінансовій організації НЕФКО з 1997 року реалізується програма «Чисте виробництво», реалізуються численні еколого-економічні проекти. Наприклад, в 2010 році інвестиції (2.2 млн. євро) здійснювалися у виробництво екологічних фарб в Україні - переоснащена фабрика в Одесі, яка буде випускати фарби на водній основі, при цьому скоротяться виділення летких органічних сполук і зменшаться скиди забруднюючих речовин у навколишнє середовище. Співпрацює дана фінансова організація та з фірмою «Галичина Захід», яка за допомогою наданих фінансових ресурсів модернізувала тваринницький комплекс. Це дозволило фірмі поліпшити ряд екологічних показників і економити щорічно близько 670 тис. євро [9].

4. Завдяки спільним діям представників різних країн (29), наданню матеріальної допомоги, реалізується проект «Вкриті» з будівництва Чорнобильського саркофага.

5. Була розроблена і реалізована Дунайська екологічна програма ПРООН в 1991-1997 рр., Приблизно в цей же час була реалізована і Чорноморська екологічна програма за підтримки ПРООН та ГЕФ.

Варто зазначити, що наша країна не тільки отримувала підтримку від міжнародних організацій для вирішення екологічних проблем, але й сама надавала гуманітарну допомогу наступним країнам у зв'язку з важкими погодними умовами, природними катаклізмами і т.д. [12]: Пакистану (10 млн. грн., 2005 р.), Киргизії (138 млн. грн., 2007 р.), Молдові (5,49 млн. грн., 2008 р.), Таджикистану (2008 р.), Китаю (15,527 млн. грн., 2008 р.), Ефіопії (4,91 млн. грн., 2009 р.), Бразилії (1,9 млн. грн., 2009 р.), Кубі (5 млн. грн., 2009).

Попри участь у роботі численних конгресів, організацій та значну кількість підписаних угод, на сьогоднішній день Україна не використовує всі можливості, надані міжнародним співробітництвом у сфері охорони навколишнього середовища. Характерним для суб'єктів господарювання у напрямку екологізації є:

- недостатня увага у зв'язку з невмотивованістю приділяється вирішенню питань утилізації відходів, соціальній відповідальності за екологічні наслідки діяльності;
- низький рівень штрафів за забруднення порівняно з витратами на вирішення екологічних проблем визначає поведінку підприємств, що працюють в ринкових умовах;
- гальмування значної кількості природоохоронних проектів у зв'язку з недосконалістю екологічного законодавства;
- участь України в міжнародних конвенціях зазвичай зводиться до ведення переговорів та консультацій, обминаються практичні аспекти екологічної проблематики [3];
- не використовуються масштабно альтернативні джерела енергії, недобросовісно виконуються умови договорів [2].

Висновки. Україна активно бере участь у роботі міжнародних організацій у сфері охорони навколишнього середовища, здійснює роботу у напрямку інтеграції в світове екологічний простір. Про ефективність та якість виконання умов міжнародних договорів говорити складно - необхідний детальний аналіз кожного окремо взятого документа. На сьогоднішній день, отримуючи фінансову допомогу від світової спільноти, Україні та вітчизняним підприємствам вдалося реалізувати низку проектів і програм. Це дозволило на локальному рівні поліпшити екологічні показники, а також мало позитивний результат в економічній діяльності суб'єктів господарювання.

Безумовно, Україна найближчим часом повинна удосконалити національне екологічне законодавство, адаптувати його до європейських та світових вимог; створити ефективний механізм регулювання природокористування, активізувати природоохоронну діяльність громадян; ефективно й цілеспрямовано використовувати надані в рамках міжнародного співробітництва засоби для досягнення поставлених завдань і поліпшення екологічної ситуації в світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антіпов І., Савенко А., Колесников С. Національні перспективи міжнародного співробітництва в області зниження викидів парникових газів в атмосферу // Геолог України, Київ - 2011. – С. 13-16.
2. Булгакова М. Стан виконання міжнародних угод з питань зміни клімату в Україні // Відповідальна економіка, Луганськ. - 2010. – С. 36-48.
3. Вергун Л.І. Екологічна складова в реалізації євроінтеграційної стратегії України // Теоретичні та прикладні питання економіки, Київ. - 2011. – С. 80-87.
4. Дубас Р.Г. Економіка природокористування. Навчальний посібник. – Київ: КНТ, 2009.- 448 с.
5. Дубович І.А. Міжнародне співробітництво України у галузі екологічного права, екологічної політики та екологічної економіки // Науковий вісник НЛУУ, Львів, 2006. – С. 316-320.
6. Закон України «Про міжнародні договори України» № 1906-IV від 29.06.2004 р.
7. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII від 25.06.1991 р. зі змінами та доповненнями.
8. Закон України «Про правонаступництво України» № № 1543-XII від 12.09.1991 р.
9. Nordic Environment Finance Corporation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: < www.nefko.org/u/financing/investitsionnyi_fond >.

10. Пискулова Н.А. Влияние экологического фактора на мировое экономическое развитие, Вестник МГИМО, Москва. - 2010. – С. 208-214.
11. Постійне представництво України при міжнародних організаціях у Відні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.mfa.gov.ua/vienna/ua/34323.htm>>.
12. П'яте Національне повідомлення України з питань зміни клімату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <www.neia.gov.ua/nature/doccatalog/document?id=117455>.
13. Савченко В.Ф. Екологічні проблеми: світовий досвід міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища // ЧДІЕУ. – Чернігів, 2011. – С. 180-188.
14. Співробітництво з міжнародними організаціями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.menr.gov.ua>>.